

Grażyna Rosa

Rynek usług w województwie zachodniopomorskim - stan i perspektywy rozwoju

Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu 23, 81-92

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dr hab. GRAŻYNA ROSA, prof. WSB
Wyższa Szkoła Bankowa w Szczecinie

RYNEK USŁUG W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM – STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Streszczenie

W artykule omówiono istotę, stan i tendencje rozwoju usług w społeczeństwie XXI wieku. Na tym tle przedstawiono rozwój usług w województwie zachodniopomorskim. Celem rozważań zawartych w niniejszym artykule jest ocena stanu i wskazanie kierunków rozwoju rynku usług, na postawie krytycznej analizy literatury i analizy dostępnych danych statystycznych.

Istota i cechy usług

Usługa jest dowolnym działaniem, jakie jedna strona może zaoferować innej. Jest to działanie nienamacalne i nie prowadzi do jakiegokolwiek własności. Świadczenie usług może być związane lub nie z produktem fizycznym.

Jednym z kryteriów podziału usług jest odpłatność. Z tego punktu widzenia usługi można podzielić na rynkowe i nierynkowe. Obecnie do usług rynkowych zalicza się te usługi, do nabywania których wystarczy dysponować kwotą pieniężną. Są to zatem usługi odpłatne będące przedmiotem kupna-sprzedaży i mające określoną cenę. W procesie zaspokajania potrzeb ludzkich pewna część usług zostaje przekazana społeczeństwu na zasadach nieodpłatnych lub z zastosowaniem częściowej odpłatności. Zaspokojenie potrzeb na tych zasadach umożliwi istnienie specyficznej formy konsumpcji, nazywanej konsumpcją zbiorową. Przykładami mogą być: oświata i wychowanie, opieka zdrowotna, kultura i sztuka. Jednakże i w tych dziedzinach obserwuje się wzrost komercjalizacji.

Produkt w postaci usługi posiada określone, charakterystyczne cechy:

- niematerialność,

- uzależnienie nabywcy od usługodawcy,
- jednoczesność produkcji i konsumpcji,
- konieczność istnienia potencjału usługowego przed rozpoczęciem transakcji,
- ryzyko nabywcy oraz niezbędne zaufanie do usługodawcy,
- duże zróżnicowanie oraz zindywidualizowanie poszczególnych rodzajów usług,
- niemożność odsprzedaży.

Wymienione powyżej specyficzne cechy usług mają określony wpływ na ich rozwój, a zwłaszcza na uwzględnianie: indywidualizacji i standaryzacji, kompleksowości, jakości, magazynowania i czasu, udziału nabywcy w produkcji usług.

Stan i tendencje rozwoju usług

Przemiany we współczesnym życiu ludzi wpływają na zmienność roli usług w następujących aspektach:

1. Zmiany demograficzne:

- Nastąpił wzrost liczby ludzi w wieku emerytalnym na skutek wydłużenia się średniej długości życia i przejścia niektórych osób na tzw. wcześniejsze emerytury. Grupa ta kreuje popyt na usługi związane z wypoczynkiem, rozrywką i turystyką, a także na usługi medyczne i paramedyczne.
- Wzrost migracji ludności spowodował rozwój wielkich miast i regionów, a tym samym wzrosło zapotrzebowanie na usługi związane z infrastrukturą techniczną i społeczną (komunikacja, transport, administracja) oraz na inne usługi niezbędne do funkcjonowania społeczności.

2. Zmiany społeczne:

- Wzrost liczby pracujących kobiet przyczynił się do rozwoju usług gastronomicznych, wzrostu popytu na usługi związane z opieką nad dziećmi, pralnicze, rekreacyjne, naprawcze itp.
- Wynagrodzenia kobiet zwiększyły dochody rodziny, a tym samym wzrosło znaczenie usług handlu detalicznego, handlu nieruchomościami, kosmetyczno-fryzjerskich oraz związanych z rekreacją i kulturą.
- Poprawiła się jakość życia społeczeństwa. Mniejsze pod względem liczebności rodziny o większym dochodzie mogą przeznaczyć więcej na rozrywkę, podróże, edukację, kulturę.

- Podróże zagraniczne i swoboda przemieszczania się ludzi wykształciły nowe potrzeby. Konsumenci zaczęli porównywać usługi świadczone w kraju i za granicą, domagając się większego ich zróżnicowania oraz lepszej jakości.
 - Coraz bardziej skomplikowane procedury spowodowały, że wzrosła rola usług z zakresu doradztwa finansowego i prawnego.
 - Rozwój cywilizacyjny spowodował wzrost aspiracji ludzi. Domagają się oni poszerzenia zakresu usług edukacyjnych i kulturalnych w celu podnoszenia własnej konkurencyjności.
3. Zmiany gospodarcze:
- Globalizacja gospodarki spowodowała zwiększenie zapotrzebowania na usługi związane z transportem, turystyką i przepływem informacji.
 - Wąska specjalizacja poszczególnych dziedzin gospodarki oraz konkurencja zmusza przedsiębiorców do korzystania z usług specjalistów z dziedzin: doradztwa podatkowego, rachunkowości, księgowości i kontroli ksiąg, badania rynku, reklamy, rekrutacji pracowników, prac badawczo-rozwojowych i innych.
4. Przemiany polityczne i zmiany w prawodawstwie:
- Swobodny ruch usług, czyli świadczenie ich poza granicami kraju.
 - Dzięki integracji europejskiej nastąpił wolny przepływ usług, wyrażający się między innymi: liberalizacją usług finansowych, harmonizacją kontroli banków i ubezpieczeń oraz otwarciem rynków usług transportowych i telekomunikacyjnych.
 - Głównym celem Unii Europejskiej jest dążenie do zrównoważonego i trwałego postępu ekonomiczno-społecznego państw członkowskich i stowarzyszonych. W procesie tym ważną rolę odgrywają usługi, ponieważ na 100 pracowników: 8 zatrudnionych jest w rolnictwie, 33 w przemyśle i aż 59 w sferze usług.

Stan usług w województwie zachodniopomorskim¹

W województwie zachodniopomorskim w 2010 roku 76,2% przedsiębiorstw stanowiły firmy usługowe, 21,1% podmiotów gospodarczych były firmami z sektora przemysłu i budownictwa, a zaledwie 2,7% przedsiębiorstw należało do sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo. W sektorze prywatnym niemal co trzecia firma specjalizowała się w handlu i naprawach, 13%

¹ Opracowano na podstawie materiałów Urzędu Marszałkowskiego w Szczecinie, Wydziału Polityki Regionalnej.

działało w budownictwie. Firmy z sekcji przetwórstwo przemysłowe stanowiły 8%. W sektorze publicznym dominowały podmioty związane z obsługą rynku nieruchomości z 50% udziałem.

MSP z udziałem kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach handel i naprawy (26%) oraz przetwórstwo przemysłowe (22%). Niemal co czwarta nowo utworzona firma była klasyfikowana w branży handel i naprawy, a 17% firm – w sekcji budownictwo. Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw najczęściej odnotowano w sekcjach handel i naprawy (29%) oraz budownictwo (17%), natomiast w przypadku sekcji działalność finansowa i ubezpieczeniowa miał miejsce ujemny bilans, jeśli chodzi o stosunek liczby zlikwidowanych i nowych przedsiębiorstw².

W latach 2008–2010 największy wzrost liczby podmiotów gospodarczych wystąpił w sekcjach:

- handel; naprawa pojazdów samochodowych,
- budownictwo,
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna,

natomiast największy spadek nastąpił w przetwórstwie przemysłowym. Pomimo tych zmian struktura podmiotów gospodarczych według sekcji nie uległa istotnym przeobrażeniom.

Na podstawie dostępnych statystyk można zauważyć, że w 2010 r. na 100 analizowanych podmiotów gospodarczych w województwie zachodniopomorskim:

- 30 prowadziło działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego,
- 27 wykazało działalność handlową,
- 12 zajmowało się budownictwem,
- 7 transportem,
- 5 obsługą rynku nieruchomości,
- 3 zakwaterowaniem i gastronomią,
- 3 działalnością profesjonalną, naukową i techniczną,
- 13 jednostek należało do pozostałych sekcji.

Przychody z całokształtu działalności w 2010 r. wyniosły 52 272,7 mln zł (tab. 1) i były wyższe o 0,7% niż w 2009 r. i niższe o 1,3% niż w 2008 r., z czego 72,2% wypracowały jednostki duże (o liczbie pracujących powyżej 49 osób), a pozostałe 27,8% – jednostki o liczbie pracujących 10–49 osób (śred-

² W badaniu *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w województwie zachodniopomorskim w latach 2008–2010* przeprowadzonym przez Urząd Statystyczny w Szczecinie źródłem informacji były wyniki sprawozdawczości (F-01/I-01) sporządzanej przez podmioty gospodarcze prowadzące księgi rachunkowe, o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

nie). Koszty z całokształtu działalności wyniosły w 2010 r. 50 034,0 mln zł, tj. o 0,1% więcej w porównaniu z 2009 r., a o 3,1% mniej w stosunku do 2008 r. Wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności w 2010 r. wyniósł 95,7% i wykazywał tendencję poprawy. Podmioty gospodarcze sektora prywatnego wypracowały 90,0% przychodów ogółem, przy korzystniejszym niż w sektorze publicznym wskaźniku poziomu kosztów (95,5% wobec 97,4%). W 2010 r. ponad 3/4 przychodów powstało w dwóch sekcjach: przetwórstwo przemysłowe i handel (42,9%) oraz naprawa pojazdów samochodowych (34,4%). Największą dynamikę wzrostu odnotowano w sekcjach: informacja i komunikacja (36,1%), obsługa rynku nieruchomości oraz handel (7,2%); naprawa pojazdów samochodowych (16,0%).

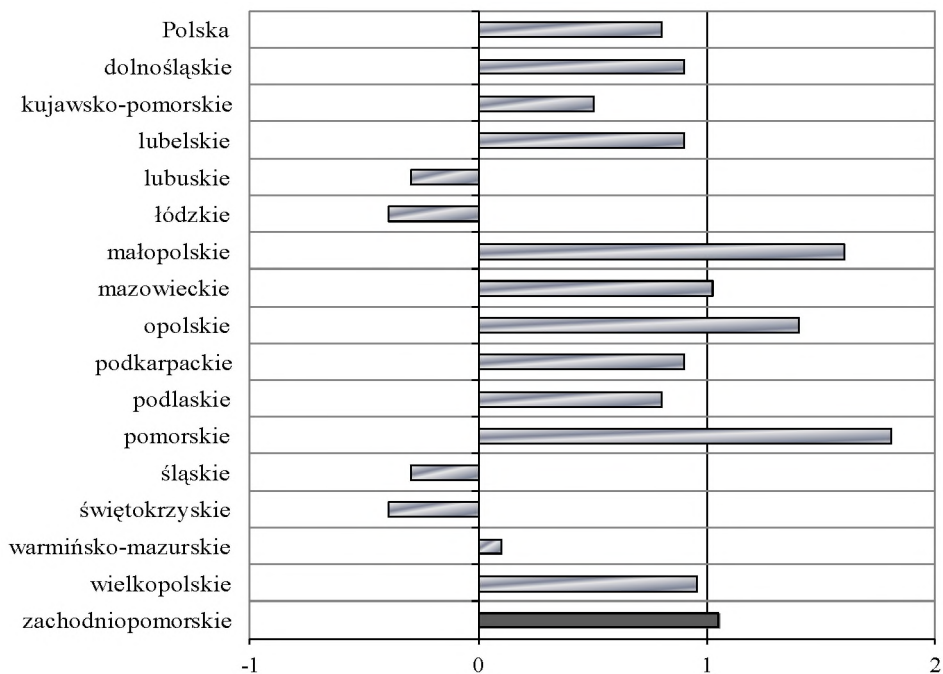
Tabela 1

Przychody z działalności podmiotów gospodarczych
w województwie zachodniopomorskim w 2010 roku

Wyszczególnienie	Przychody z całokształtu działalności	Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów
	w mln zł	
ogółem	52 272,7	50 785,1
przemysł	24 068,2	23 368,1
handel; naprawa pojazdów samochodowych	17 955,6	17 653,6
budownictwo	3 812,5	3 738,8
transport i gospodarka magazynowa	2 782,0	2 610,1
obsługa rynku nieruchomości	1 122,7	1 058,9
administrowanie i działalność wspierająca	738,8	654,2
informacja i komunikacja	602,7	578,7
zakwaterowanie i gastronomia	451,6	432,5
opieka zdrowotna i pomoc społeczna	351,0	339,9
działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	281,5	256,3
działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	54,0	50,4
pozostała działalność usługowa	31,5	30,9
edukacja	20,5	12,6

Źródło: Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w województwie zachodniopomorskim w latach 2008–2010, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2011.

W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób największy zysk brutto w województwie zachodniopomorskim osiągnięto w przetwórstwie przemysłowym – 1014,4 mln zł, w szczególności w produkcji artykułów spożywczych – 165,0 mln zł, produkcji wyrobów z drewna – 115,4 mln zł, produkcji wyrobów z metali – 71,1 mln zł oraz produkcji maszyn i urządzeń – 58,8 mln zł. Kolejnym sektorem był handel, gdzie uzyskano wynik na poziomie 278,6 mln zł, na który składał się m.in. handel hurtowy – 156,8 mln zł i handel detaliczny – 100,4 mln zł. Budownictwo uzyskało wynik finansowy brutto równy 186 mln zł. Największy w nim udział miała budowa budynków inżynierii lądowej i wodnej – 93,7 mln zł oraz budowa budynków – 85,6 mln zł, roboty budowlane specjalistyczne oscyływały na poziomie zaledwie 6,6 mln zł. Firmy zajmujące się transportem i gospodarką magazynową uzyskały zysk brutto 111,3 mln zł, największy udział miały magazynowanie i działalność wspomagająca transport – 61,7 mln zł oraz transport wodny – 33,0 mln zł. Informacja i komunikacja uzyskała wynik 52,5 mln zł, a zakwaterowanie i gastronomia – 40,9 mln zł.

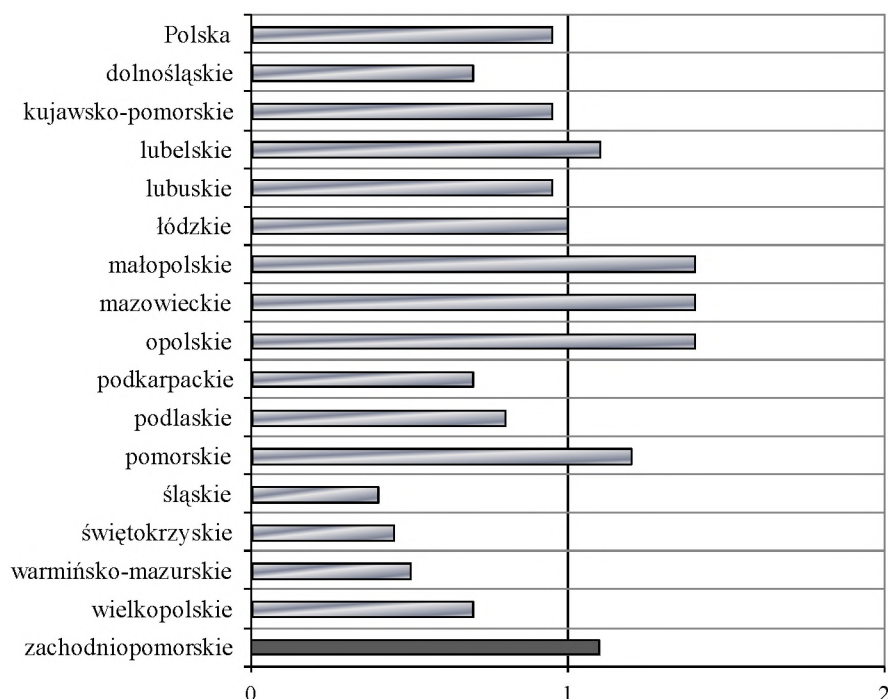

Rys. 1. Zmiany udziału handlu; napraw pojazdów samochodowych; transportu i gospodarki magazynowej; zakwaterowania i gastronomii; informacji i komunikacji w tworzeniu wartości dodanej brutto województw w 2009 r. w porównaniu z 2007 r. (w pkt proc.)

Źródło: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2009 roku*, GUS, Katowice 2011, s. 28.

Nie licząc pozostałych usług (w tym administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne) jednostki prowadzące działalność gospodarczą w zakresie przemysłu (liczonym razem z przetwórstwem przemysłowym) wypracowały 18,4% wartości dodanej brutto dla województwa. Natomiast w 2009 r. jednostki prowadzące działalność w przemyśle wytworzyły 24,6% krajowej wartości dodanej brutto.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się również wysokim udziałem pozostałych usług (w tym administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne), co przedstawiono na rysunku 2.

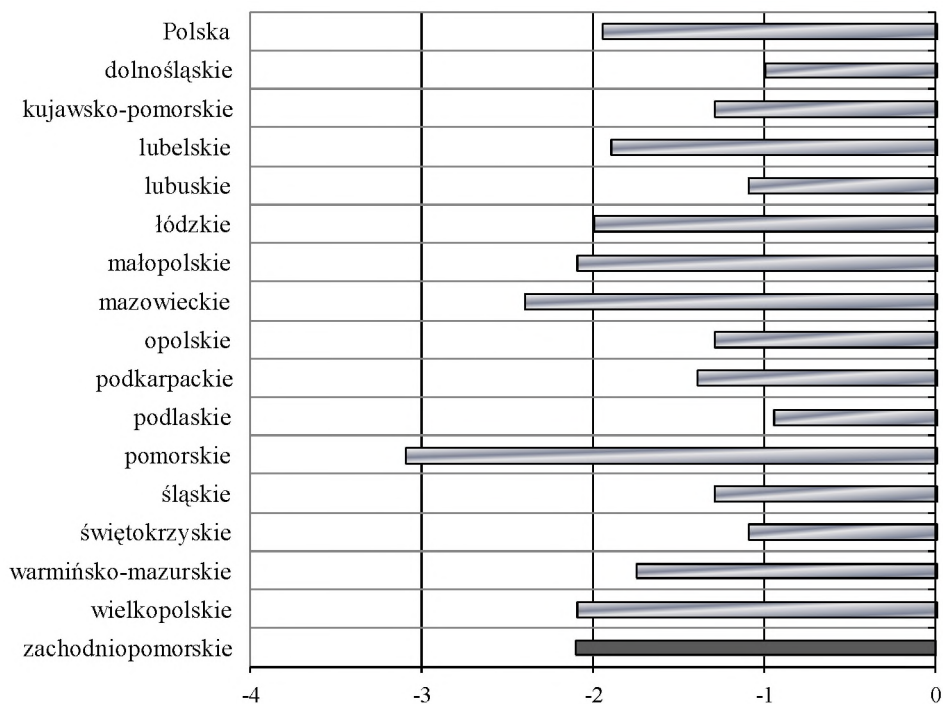
Rys. 2. Zmiany udziału pozostałych usług w tworzeniu wartości dodanej brutto województw w 2009 r. porównaniu z 2007 r. (w pkt proc.)

Źródło: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne...*, s. 30.

Udział pozostałych usług w wartości dodanej brutto ukształtował się na poziomie 27,2% (trzecie miejsce w Polsce). W województwie zachodniopomorskim w analizowanych dwóch latach zauważalny był znaczny wzrost tego wskaźnika.

Jednostki prowadzące działalność finansową i ubezpieczeniową obsługi rynku nieruchomości w 2009 roku w zachodniopomorskim wypracowały 9,2% wojewódzkiej wartości dodanej brutto. Był to spadek o 2,1 pkt. proc. w porów-

naniu z rokiem 2007 – rysunek 3. Trend spadkowy dotyczył wszystkich województw w badanym okresie.

Rys. 3. Zmiany udziału działalności finansowej i ubezpieczeniowej obsługi rynku nieruchomości w tworzeniu wartości dodanej brutto województw w 2009 r. porównaniu z 2007 r. (w pkt. %)

Źródło: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne...*, s. 30.

Jednostki prowadzące działalność w budownictwie w 2009 r. wytworzyły 9,5% wartości dodanej brutto dla województwa zachodniopomorskiego, co plasowało je na trzecim miejscu w Polsce. W porównaniu z rokiem 2007 był to wzrost o 1,1 pkt. proc.

Najniższym udziałem w wartości dodanej brutto województwa zachodniopomorskiego charakteryzowała się działalność w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo. Jej wartość kształtowała się na poziomie 4,0% i w porównaniu z rokiem 2008 wzrosła o 0,5 pkt. proc. W porównaniu z rokiem 2007 województwo zachodniopomorskie zanotowało jeden z najniższych spadków w Polsce, na poziomie 0,1 pkt. proc.

Analizując dostępne dane statystyczne, można zaobserwować następujące prawidłowości w zakresie zatrudnienia w usługach:

1. We wszystkich rodzajach usług województwo zachodniopomorskie wypada lepiej pod względem zatrudnienia niż średnie wyniki w Polsce.

2. Najbardziej korzystnie kształtuje się zatrudnienie w handlu i naprawach oraz transporcie, składowaniu i łączności.
3. Przewaga województwa zachodniopomorskiego jest również widoczna w zatrudnieniu w hotelach i restauracjach oraz ochronie zdrowia i opiece socjalnej.
4. Na duży udział zatrudnienia w usługach mają przede wszystkim wpływ następujące czynniki: wpływy strefy przygranicznej, turystyka nadmorska i gospodarka morska (transport, usługi magazynowe, usługi spedycyjne itp.).

Na podstawie przytoczonych informacji opracowano listę mocnych i słabych stron dla usług województwa zachodniopomorskiego w warunkach okazji i zagrożeń, stanowiącą wstęp do analizy SWOT (tab. 2).

Tabela 2

Wstęp do analizy SWOT dla usług w województwie zachodniopomorskim

Mocne strony (atuty)	Słabe strony (słabości)
<ul style="list-style-type: none"> – czyste, atrakcyjne środowisko naturalne – niskie koszty zasobów pracy w usługach – duże obszary do zagospodarowania, – rozwinięta gospodarka morska i przemysł stoczniowy – położenie geograficzne – bliskość Berlina, UE, granicy – region morski – rozwój usług związanych z turystyką – potencjał kadrowy i organizacyjny w dziedzinie kultury – potencjał kadrowy w dziedzinie transportu morskiego – rozwinięte i różnorodne szkolnictwo wyższe – w zasadzie wystarczająca sieć tradycyjnych placówek instytucji finansowych (banków, towarzystw ubezpieczeniowych, firm leasingowych itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> – zróżnicowanie regionu pod względem rozwoju sfery usług – dostępność do usług z obszarów o mniejszej dostępności środków transportu – standard techniczny dróg – brak infrastruktury społecznej sprzyjającej rozwojowi usług – brak infrastruktury turystycznej uniezależniającej turystę od pogody – wysokie bezrobocie i jego struktura – mała liczba dużych przedsiębiorstw usługowych – potencjał firm usługowych stanowią głównie filie, brak central – słabość środowiska akademickiego – „terminalowy” charakter instytucji finansowych w regionie (niemal całkowity brak central finansowych) – brak regionalnego funduszu poręczeń
Szanse (okazje)	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – integracja europejska – wejście do UE – nowe rynki, konkurencja, zmiany w strukturze usług – rozwój gospodarczy regionu – dostęp do funduszy pomocowych 	<ul style="list-style-type: none"> – rygorystyczne normy UE w sytuacji integracji – integracja europejska – wejście do UE: nowe rynki, konkurencja, zmiany w strukturze usług

<ul style="list-style-type: none"> – wzrost dochodów społeczeństwa, podnoszenie standardu życia, – zmiany w preferencjach nabywców usług – zmiany kulturowe w zachowaniach nabywców, popyt na nowe usługi – kontakty przygraniczne – usługi dla obcokrajowców, wymiana doświadczeń – zmiany w strukturze oferowanych usług na skutek rosnącej roli kapitału intelektualnego – szanse na dalszy rozwój i unowocześnienie regionalnego sektora usług finansowych, m.in. dzięki przyjęciu Polski do UE – stopniowa „internetyzacja” rozwoju usług finansowych (zwłaszcza bankowości detalicznej) 	<ul style="list-style-type: none"> – warunki klimatyczne regionu ograniczające sezon turystyczny – zmniejszenie atrakcyjności handlu przygranicznego, – konkurencyjność usług z regionów sąsiednich i strony niemieckiej – zmiany demograficzne społeczeństwa – brak silnych organizacji zrzeszających firmy usługowe różnych branż, promujących usługi w regionie – odpływ wykształconej kadry – ryzyko uznania regionu za mało atrakcyjny rynek dla instytucji finansowych w przypadku tendencji stagnacyjnych w gospodarce
--	--

Źródło: opracowanie własne.

Tendencje rozwoju usług w województwie zachodniopomorskim

Poniżej wskazano na główne trendy w wybranych obszarach w województwie zachodniopomorskim.

Transport i komunikacja:

1. Rosnąca liczba małych przedsiębiorstw przewozowych zarówno w przewozach ładunków, jak i w przewozach osób.
2. Funkcjonowanie wielu przedsiębiorstw jest ściśle związane z turystyką przygraniczną.
3. Infrastruktura transportowa skupia wokół siebie wiele usług komplementarnych i substytucyjnych (oraz podmioty je świadczące).
4. Przedsiębiorstwa transportowe pełnią rolę służebną (podstawowa cecha transportu), umożliwiając funkcjonowanie i rozwój pozostałych dziedzin życia gospodarczego.
5. Świadczenie usług na indywidualne życzenie klienta.
6. Duży spadek znaczenie transportu morskiego.

Edukacja:

1. Liczebność populacji grupy przedszkolnej zmniejszy się w najbliższym pięcioleciu o 18%, w końcu dekady może nastąpić niewielki wzrost.

2. Liczebność populacji dzieci w wieku 7–14 lat zmniejszył się w ciągu 10 lat o 30% (teoretycznie oznacza to likwidację 218 szkół – proces już się rozpoczął).
3. Liczebność populacji młodzieży szkół średnich zmniejszył się w perspektywie 10 lat o 25%, co odzwierciedla się likwidacją gimnazjów i liceów.
4. Liczebność populacji młodzieży kształcącej się na poziomie wyższym stale rośnie i w najbliższym pięcioleciu wzrośnie o 3%. W tym przypadku wzrost trudniej oszacować ze względu na wzrost liczby chętnych do studiowania.
5. Pojawiły się nowe usługi w zakresie edukacji: w stosunku do bezrobotnych – szkolenia, przekwalifikowanie, doradztwo oraz szkolenia dla pracowników firm.
6. Na skutek zmian w stylu życia młodzieży pojawił się popyt na profesjonalne usługi edukacyjne w zakresie nauki języków obcych, komunikacji międzyludzkiej.

Kultura:

1. Zmniejsza się liczba bibliotek, kin, domów kultury, klubów i świetlic na skutek zmian w sposobie finansowania ich działalności.
2. Rozwijają się nowe usługi w tym zakresie: działalność wydawnicza, fonograficzna, wideograficzna, filmowa i telewizyjna (zwłaszcza regionalna), przekaz elektroniczny.
3. Pojawiły się nowe formy finansowania kultury: sponsoring, mecenyaty, reklama itp.
4. Na skutek zmian w stylu życia młodzieży pojawił się popyt na profesjonalne usługi kulturowe związane z realizacją zainteresowań, aktywnego wypoczynku itp.

Handel i naprawy:

1. Wyraźny wpływ sfery przygranicznej i turystyki nadmorskiej – ogromny napływ klientów z Niemiec.
2. Znaczne skupienie w centrach handlowych podmiotów prowadzących działalność handlową.
3. Skupienie placówek handlowych w pasie przygranicznym i w miejscowościach nadmorskich (latem).

Ochrona zdrowia:

1. W województwie zachodniopomorskim przypada o 8 lekarzy mniej na 10 tys. mieszkańców niż w Polsce.
2. Z ochroną zdrowia wiążą się zmiany kulturowe, jakie zachodzą w społeczeństwie, przejawiające się w preferowaniu zdrowego trybu życia (np. si-

łownie, pływalnie, wypożyczalnie rowerów itp.), zdrowego wyglądu (np. solarium, usługi kosmetyczne).

3. Pojawiły się niewielkie, nowe segmenty nabywców korzystające z porad psychologów, psychiatrów.

Zakończenie

W strukturze usług województwa zachodniopomorskiego można dostrzec następujące prawidłowości, charakterystyczne również dla całej Polski:

1. Rozwój i rosnącą rolę rynkowych usług profesjonalnych, do których należą usługi: informatyczne, informacyjne, konsulting (na skutek skomplikowanych procedur bankowych, ubezpieczeniowych, inwestycyjnych, księgowych i prawnych), edukacyjne (wzrasta zapotrzebowanie na wykształcenie i kwalifikacje – konieczność stałego doksztalcania się), prawne, bankowe, obsługa nieruchomości.
2. Indywidualizację usług – dostosowanie do indywidualnych potrzeb klienta – usługi „szyte na miarę”.
3. Pojawienie się nowych segmentów rynku usług.
4. Rosnącą rolę kapitału intelektualnego.
5. Gwałtowny rozwój handlu.

Zmiany i przeobrażenia gospodarki rynkowej wymuszają stosowanie nowych sposobów prowadzenia działalności gospodarczej. Województwo zachodniopomorskie rozwija się bardzo dynamicznie w zakresie usług.

SERVICES MARKET IN WESTERN POMERANIA VOIVODESHIP – STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Summary

The article discusses the nature, status and trends of development of services in the twenty-first century society. On this background it shows the development of services in Western Pomerania. The purpose of the considerations contained in the article is the evaluation of the condition and indication the directions of development of the service market, on the basis of critical analysis of literature and analysis of available statistical data.

Translated by Leszek Gracz